

2

Kunstgress- bløffen

METODERAPPORT SKUP 2019

Innsendt av Trine Melheim Næss,
John Christian Lundstadsveen,
Magnus Wikan, Hannah Amanda Hansen,
Roy Arne Salater og Frode Sunde, TV 2.

13. januar 2020, Bergen

1. Innledning

2019 var året da «alle» plukket plast i fjæra og miljøet ble tema rundt middagsbordet. Som fotballmamma begynte Trine Melheim Næss fra TV 2 Sporten å undre seg over de enorme mengdene plast i kunstgress. Når banene skiftes ut – hvor blir de egentlig av? Dette spørsmålet ble starten på et omfattende graveprosjekt som gikk på tvers av landegrenser i Europa.

TV 2 har innhentet store mengder informasjon i Norge og ni andre europeiske land. De største utfordringene våre har hele tiden vært: Hvilke opplysninger stemmer og hvilke er falske? TV 2 ble fra en rekke hold advart om at kunstgressbransjen er et vepsebol, fullt av usanne påstander og manipulert dokumentasjon. Den viktigste datajobben ble derfor å kryssjekke og verifisere all informasjon vi fikk.

Vi har gransket satellittbilder år for år, krysskoblet data med GPS-koordinater og har brukt Haversine formula for å beregne geografiske avstander. Vi ringte gamle vaktmestere i idrettsklubber og lot Python-script med API-kall støvsuge data som lå i databaser hos departementet. Vi har sett på tollpapirer i Norge, gått igjennom selskapsdatabaser og rettspapirer i Estland og spanet på ulovlige kunstgresslagre.

Slik avslørte TV 2 at store mengder miljøfarlig kunstgress dumpes ulovlig i norsk natur, der miljøgiftene står i fare for å sive ut i grunnen. Hundrevis av trailere med kunstgressavfall fra norske fotballbaner er sporløst forsvunnet. Norske kommuner har betalt store summer for at flere utenlandske selskaper skal resirkulere gamle kunstgressbaner, uten at dette har skjedd. I stedet er banene dumpet, videresolgt eller plassert på ulovlige lagre.

De senere år har et av selskapene solgt seg inn med at banene resirkuleres på en moderne fabrikk i Estland. TV 2 dokumenterte at fabrikken i virkeligheten var et stengt, halvtomt lagerbygg på den estiske landsbygden.

Miljøvernministeren har pålagt Miljødirektoratet en full gjennomgang av dagens regelverk og praksis for eksport og kasting av kunstgress. TV 2s saker har satt dagsorden internasjonalt, og er omtalt av avisen The Telegraph i Storbritannia, og nyhetsnettsteder i Belgia, Nederland, Kroatia, Ungarn og Estland.

Etter TV 2s saker har Den europeiske interesseorganisasjonen ETC for første gang opprettet etiske retningslinjer for kunstgressbransjen. ETC har også innført sanksjonsmuligheter mot aktører som ikke følger spillereglene.

Innhold

1.	Innledning	2
2.	TV 2 har fortalt at	4
3.	Flere kunstgressbaner, mer avfall	4
3.1	Hvor blir avfallet av?	5
4.	Innsyn i avfallssertifikater, databaser og anbud	6
4.1	Problem: Mangelfulle data og gamle registreringer	6
5.	Slik brukte vi anleggsregisteret som grunnlag for faktasjekking	7
5.1	Krysskoble anleggsregisteret med tolldokumenter	7
5.2	Krysskoble med avfallssertifikater	7
5.3	Krysskobling av data fra Oslo kommune	7
5.4	GPS-koordinater og Google Earth	8
5.5	Python-script for å krysskoble anleggsregisteret med listene fra ReMatch	9
6.	Slik dokumenterte vi at kunstgress dumpes ulovlig i Norge	10
7.	Jakten på ASIE - en av Europas ledende kunstgressaktører	10
7.1	Banesøk med Wayback og i sosiale medier	11
7.2	Kryssjekke med ReMatch-liste og avfallssertifikat	12
7.3	Vaktmestermetoden	12
7.4	Slik fant vi ut at fabrikken til ASIE ikke eksisterte	12
7.5	Slik avslørte vi at reklamene til ASIE var manipulert	13
7.6	Slik fant vi ASIEs ukjente kunstgresslagre	14
8.	Jakten på Bodø/Glimts treningsbane	14
8.1	Gjennomgang av tillatelser	15
8.2	Gjennomgang av tollpapirer	15
8.3	Søk i sosiale medier	16
8.4	Gjennomgang av bilder fra Bodø/Glimts kamper	16
8.5	Lab-testing av gresset i Zagreb	16
9.	Slik dokumenterte vi med kamera	18
9.1	De viktigste fotometodene	18
9.2	Effektiv logging av TV-opptak	19
10.	Organisering, arbeidsflyt og utfordringer	19
11.	Konsekvenser	20
12.	Vedlegg	
12.1	Kildeliste	
12.2	Eksempel på avfallssertifikat	
12.3	Full liste over alle publiseringer	
12.4	Internasjonale saker	

2. TV 2 har fortalt at:

- **gammelt** og miljøskadelig kunstgress er ulovlig dumpet i naturen over hele Norge.
- **flere** kommunale anbud tillot at kunstgress med granulat kunne sendes til deponi, til tross for at dette er forbudt.
- **kunstgress** med granulat i årevis er blitt gravd ned ulovlig på søppeldeponier i Norge.
- **rundt 20** norske kunstgressbaner – trolig flere hundre tonn avfall – er sporløst forsvunnet, flere av banene er fraktet ut av landet.
- **i et stort** berg av gammelt kunstgress i Nederland ligger flere baner fra Norge, og lokalbefolkningen sitter fortvilet igjen med søppel ingen tok ansvar for.
- **det estiske** selskapet Advanced Sports Installations Europe (ASIE), en av Europas ledende kunstgressaktører, misligholdt avtalene om å resirkulere kunstgress for norske kommuner – uten at kommunene var klar over det.
- **ASIE** hevdet at de hadde en resirkuleringsfabrikk i Estland, men den finnes ikke.
- **ASIE** har fraktet kunstgress ut av Norge, men har aldri hatt nødvendige tillatelser for å gjøre dette.
- **fem** norske kommuner har mottatt avfallssertifikater for minst 20 kunstgressbaner, uten at ASIE vil redegjøre for hvor banene er endt opp.
- **treningsbanen** til Bodø/Glimt var så ødelagt at den var farlig å spille på. ASIE fraktet banen ulovlig ut av Norge og videresolgte den til et idrettslag i Kroatia – selv om det var kontraktfestet at banen skulle kastes.
- **et nedgravd** kunstgress selvantente og skapte røykutvikling på et deponi.

Totalt er det publisert rundt 70 saker, full liste ligger vedlagt. Her er de viktigste:

Baner dumpes ulovlig i naturen <https://www.tv2.no/a/10690574>

Baner sendes ulovlig til deponi <https://www.tv2.no/a/10690714>

Kunstgressbløffen <https://www.tv2.no/lab2/kunstgressbloffen/>

Fabrikken som var stengt <https://www.tv2.no/spesialer/nyhetsspesialer/fabrikken-som-var-stengt>

Over 20 baner er sporløst forsvunnet <https://www.tv2.no/sport/10924499/>

Miljødirektoratet ble varslet om ulovlig praksis <https://www.tv2.no/a/10930051>

3. Flere kunstgressbaner, mer avfall

Det legges stadig flere kunstgressbaner verden over, spesielt i USA, Afrika og Asia. Bransjen vil omsette for 320 milliarder kroner i 2021, ifølge en internasjonal rapport¹ om kunstgress.

Banene har begrenset levetid og må skiftes ut cirka hvert tiende år. Norge er i europatoppen når det gjelder å legge kunstgress, og årlig byttes det ut rundt 80 baner. Globalt er det trolig snakk om mange tusen, som gir enorme mengder miljøfarlig avfall. Én enkelt bane fyller minst ti trailere.

¹ Artificial Grass - The Global Market (2018), av AMI Consulting i Storbritannia

Visste du at det er like mye plast i én kunstgressbane som i 1,4 millioner plastposer, og like mye gummi som i 5500 bildekk? Det regnet TV 2 seg frem til.

Et eksempel på det voksende miljøproblemet er et berg av gammelt kunstgress, bestående av mange hundre baner, som ligger i den nederlandske landsbyen Dongen. Vi fikk vite at et markedsledende selskap hadde tatt betalt for å resirkulere banene. I stedet vokste berget av avfall, uten at noe skjedde. Vi fikk også vite at noen av banene trolig var fra Norge – men hvilke?

I dag er det lite penger å hente på legge nytt kunstgress, men mye å tjene på å fjerne det. Flere av de første kildene vi snakket med fortalte at bransjen er full av cowboyer, lureri og miljøkriminalitet. Vi måtte derfor være ekstra kildekritisk.

3.1 Hvor blir avfallet av?

TV 2 spurte norske kommuner, klubber, kunstgressaktører, miljømyndigheter og avfallsselskaper om dette. De ga oss helt forskjellige svar. Vi identifiserte fem vanlige metoder for å kvitte seg med kunstgress i Norge:

Gjenbruk: Banene som kun er brukt i få år, kan gjenbrukes. På grunn av strenge krav skifter toppklubber baner oftere enn i breddeidretten.

Resirkulering: Det mest miljøvennlige alternativet på markedet. Det er svært få fabrikker som har teknologi til å fullstendig resirkulere kunstgress.

Forbrenningsanlegg: De fleste ovner er for små og tåler ikke den høye temperaturen fra å brenne kunstgress. Derfor tar kun noen få imot dette.

Deponi: Kunstgress graves ned på deponier, altså søppelfyllinger. Dette var vanlig praksis, men er ulovlig om ikke banen er tømt for gummigranulat.

Ulovlig dumping: Det er ulovlig å dumpe kunstgress i naturen, likevel er dette utbredt.

Dumping er en utbredt måte å kvitte seg med kunstgress på globalt, ifølge en FIFA-rapport². De anbefaler imidlertid resirkulering av hensyn til miljøet, noe som støttes av Norges fotballforbund (NFF) og Kulturdepartementet.

Av de rundt 80 banene som skiftes ut i Norge hvert år, blir rundt halvparten sendt til resirkulering hos ReMatch i Danmark – den eneste fabrikken i Europa som har miljøsertifisering for å resirkulere kunstgress. Fabrikkens eier sendte på TV 2s forespørsel en liste over alle leveranser med norsk kunstgress som han hadde resirkulert – en liste som ble helt sentral for TV 2s videre kartlegging.

Etter den første fasen hadde vi tre hovedhypoteser:

- **Gamle kunstgressbaner dumpes ulovlig i norsk natur, som er svært miljøskadelig.**
- **Selskaper som opererer i Norge tjener millioner på å lure norske kommuner.**
- **Det ligger kunstgressavfall ulovlig nedgravd på deponier i hele Norge.**

Her er de viktigste metodene og strategiene TV 2 brukte i løpet av de rundt 10 månedene graveprosjektet varte.

4. Innsyn i avfallssertifikater, databaser og anbud

I løpet av prosjektet har TV 2 sendt minst 40 innsynssøknader. Disse ble mest avgjørende:

Avfallssertifikater:

Etter loven skal selskaper som håndterer avfall dokumentere hvordan dette skjer. Mange kommuner mottar derfor avfallssertifikater, som blant annet skal vise hvordan gammelt kunstgress er håndtert. (Se vedlegg)

Data fra anleggsregisteret:

Kulturdepartementets register over idrettsanlegg. Der finnes oversikt over alle registrerte kunstgressanlegg i Norge.

Kommunale anbud: Her står hvilke ønsker og krav kommunene stiller når kunstgressbaner skiftes ut, og hvilke selskaper som gjør dette.

Tillatelser fra Fylkesmenn:

Informasjon om hvor det er tillatt å oppbevare kunstgress.

Miljødirektoratet:

Ved å be om innsyn i lister fra Miljødirektoratet i lister over last fraktet ut Norge, fant vi ut at noen av banene som lå i Dongen i Nederland, var fra Norge.

Tillatelser fra Miljømyndigheter i Estland:

Slik fikk vi sentrale opplysninger om resirkulering og lagring av kunstgress.

4.1 Problem: Mangelfulle data og gamle registreringer

Idrettslag og kommuner som ønsker pengestøtte for å bytte ut en kunstgressbane, kan søke om midler fra Kulturdepartementet når banen er eldre enn ti år. Vi ba Kulturdepartementet om innsyn i alle søknader om tilskudd for kunstgress som de hadde lagret i sine systemer, i håp om å finne en oversikt over alle baner som var byttet ut.

TV 2 mottok dataene i et Excel-ark som inneholdt ca. 4600 rader og ni kolonner, blant annet anleggsID (en unik ID per bane), navn på anlegget, søker, tilskudd, søknadsbeløp og søknadsår, helt tilbake til 1947 – som var flere tiår før de første kunstgressbanene ble lagt.

Vi håpte at dataene skulle gi oversikt over hvilke baner som hadde fått tilskudd for å skifte kunstgress. Det gjorde de ikke, fordi søknadsdatabasen manglet historikk om anleggstype, det vil si om søknaden gjelder grus, gress eller kunstgress. I tillegg var søknadene registrert på helt forskjellige måter gjennom årene. I de fleste tilfeller var det ikke mulig å konkludere hva søknaden gjaldt.

Vi måtte bruke andre metoder for å finne ut hva som skjedde med kunstgressbaner i Norge.

5. Slik brukte vi anleggsregisteret som grunnlag for faktasjekking

Anleggsregisteret er Kulturdepartementets register over idrettsanlegg i Norge. Det viser at det finnes rundt 1770 kunstgressbaner, med opplysninger om anleggsnavn, anleggsnummer, byggeår, måldata og kartkoordinater m.m.

Det går an å laste ned informasjon fra registeret i et Excel-ark. Det gjorde vi, men fant ut at ikke alle kolonnene man ser på nettsiden, blant annet størrelse på banen, kommer med. Størrelsen på banene var viktige fordi vi ville se på avfallsmengde opp mot andre kilder.

For å komme oss rundt dette problemet, skrev vi et Python-script³ som gjør et API-kall til Kulturdepartementets servere og leverer tilbake størrelser på anlegg vi var interessert i.

5.1 Krysskoble anleggsregisteret med tolldokumenter

Størrelsen på kunstgressbanene står som oftest i anleggsregisteret. I tollpapirer vi fikk tilgang til gjennom kilder, oppgis totalvekt på avfallet som fraktes ut av landet. Det er forskjellige regler for frakt av kunstgress med eller uten gummigranulat. Derfor var det helt avgjørende å sjekke om vekten på baner som ble fraktet ut hadde en vekt som tilsa om de var med eller uten granulat. Slik så vi at tolldokumenter ikke var korrekt utfylt.

5.2 Krysskoble med avfallssertifikater

Vi sammenlignet tolldokumentene og info om banestørrelse fra anleggsregisteret med vekt oppgitt i ulike avfallssertifikat sendt til norske kommuner. Vi sjekket for avvik mellom disse.

5.3 Krysskobling av data fra Oslo kommune

For å gjøre en manuell kartlegging av hvor kunstgressbaner ble av, måtte vi velge ut en kommune eller et område for at det skulle være gjennomførbart. Vi valgte den kommunen som har flest kunstgressbaner i Norge: Oslo. Vi fikk også tips om at baner herfra hadde forlatt Norge og trolig var dumpet ulovlig.

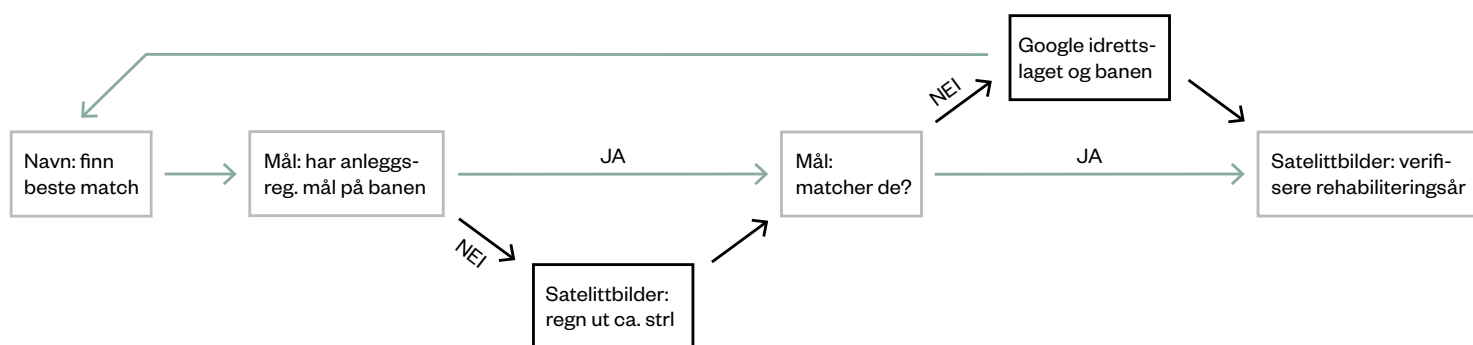
Fra Oslo kommune fikk vi innsyn i en liste over 46 kunstgressbaner som var skiftet ut siden 2013. For hver bane fikk vi flere detaljer, som navn, størrelse og årstall for utskiftning. Men kun ett av disse banenavnene var identisk med navnet på tilsvarende bane i anleggsregisteret til Kulturdepartementet.

Vi ville samle så mye data som mulig i ett og samme datasett for å gjøre det enklere å krysskoble senere. Det gjorde vi ved å koble baner fra kildemateriale og innsynsdokumenter til anleggsID fra Anleggsregisteret.

3 Python er et programmeringsspråk som egner seg godt til datahåndtering.

Siden det kun var snakk om 46 baner fra Oslo kommune, koblet vi disse manuelt. Vi begynte med å finne en potensiell match basert på navn. Dersom det fantes mål på banen i Anleggsregisteret, så sjekket vi om disse stemte med opplysningene fra Oslo kommune.

Flytdiagrammet nedenfor illustrerer fremgangsmetoden. Ved hvert steg i matching-prosessen måtte vi gjøre en vurdering på hvor sannsynlig vi trodde det var at banen matchet.

5.4 GPS-koordinater og Google Earth

Fra Anleggsregisteret hadde vi GPS-koordinater til alle banene. Disse opplysningene brukte vi til å søke opp satelittbilder av banene i Google Earth. Bildene gjorde at vi kunne fastslå omtrentlig størrelse på banen, dersom denne opplysningen manglet i registeret.

I Google Earth kan man også gjennom eldre satelittbilder. For å verifisere hvilke år banene var skiftet, gransket vi satelittbildene nøye og sammenlignet dekket fra de ulike årene. Noen ganger så vi av bildene omtrent når grus var blitt til kunstgress, andre ganger om kunstgresset var skiftet. I et tilfelle fant vi bilder fra da arbeidet pågikk.

Tilslutt fikk vi identifisert alle 46 banene og samkjørt listene fra Kulturdepartementet og listene fra Oslo kommune. Vi fant ut at *Tørteberg kunstgressbane 1*, slik det sto registrert hos Kulturdepartementet, var samme bane som *Frigg (Tørteberg)* i Oslos lister. *Romsås (Humbleby)* var *Humbleby Kunstgressbane 7erbane*. Og så videre. Vi fant også ut at Jordal kunstgress var skiftet ut, uten at Oslo kommune oppga dette til TV 2. Dermed var 47 det korrekte antallet baner byttet i Oslo.

5.5 Python-script for å krysskoble anleggsregisteret med listene fra ReMatch

Et Excel-skjema vi fikk tilsendt fra ReMatch i Danmark, på vår forespørsel, inneholdt en liste over 147 kunstgressleveranser de hadde mottatt fra Norge fra 2014-2018. Fordi én leveranse kunne bestå av flere baner, viste ikke listen antallet baner. Navnene på leveransene stemte heller ikke med banenavn i anleggsregisteret. Listen inneholdt imidlertid adressene der banene var hentet.

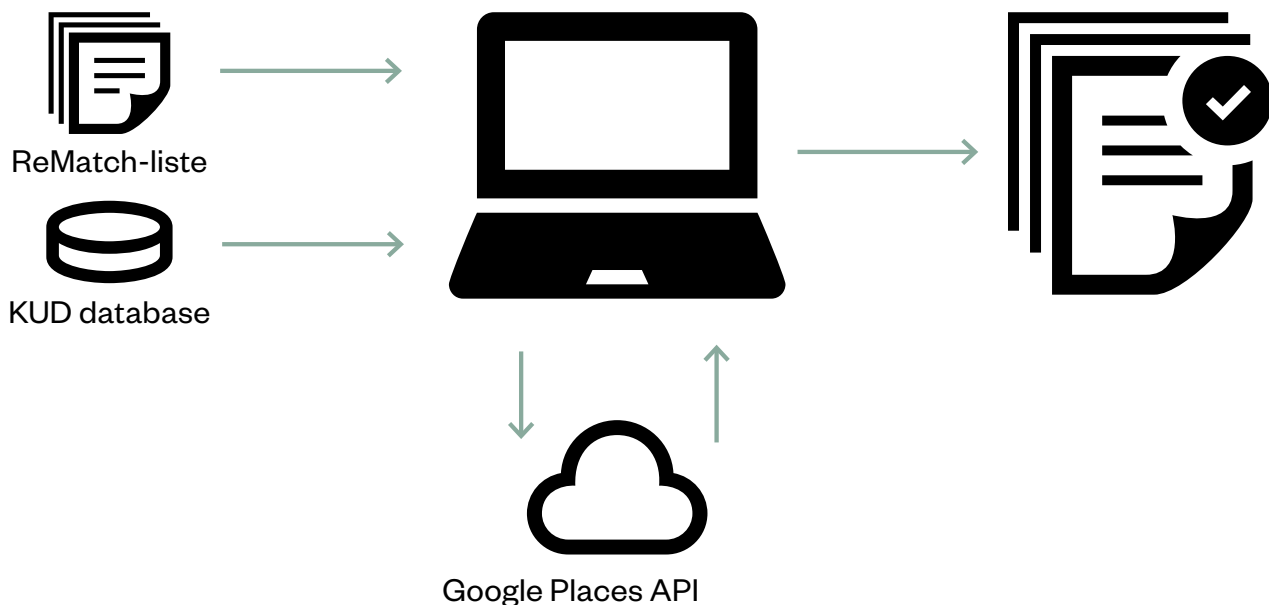
Vi skrev derfor et Python-script som ga oss de *tre* nærmeste banene for hver adresse i listen til ReMatch. Scriptet måtte nemlig ta høyde for at ét stort treningsfelt ofte består av flere baner.

For hver adresse måtte scriptet:

1. *Oversette* adressen til GPS-koordinater – til dette brukte vi Google Places API-et.
2. *Måle avstanden* mellom adressen til *alle banene* i anleggsregisteret. Her brukte vi *Haversine formula*⁴, som brukes til å regne ut avstand og tar høyde for at jorden er rund. Dette ga oss de mest presise avstandene.
3. *Sortere* hele databasen til Kulturdepartementet etter avstandene vi kom frem til.
4. *Plukke* ut de tre nærmeste banene til adressen.

Etter dette satt vi med en ny versjon av ReMatch-listen, som inneholdt de tre nærmeste banene for alle adressene. Deretter tok vi stikkprøver og sjekket manuelt opp mot anleggsregisteret for å finne ut hvilke av de tre banene det kunne være.

Diagrammet viser den generelle strukturen i koden.

Analysene viste oss at listene fra ReMatch var til å stole på, og vi la denne til grunn for videre arbeid.

6. Slik dokumenterte vi at kunstgress dumpes ulovlig i Norge

TV 2 oppdaget at kommuner, klubber og andre aktører var usikre på hva regelverket sier om kunstgressavfall.

I februar 2019 spurte vi Miljødirektoratet om hvilke lover og regler som gjelder, men fikk ingen klare svar. Først i mai sa de tydelig til TV 2 at det er forbudt å kaste kunstgress med granulat på vanlige deponier og søppeldynger. Årsaken er at gummigranulatet inneholder kjemiske stoffer som kan være brannfarlig ved nedgraving.

Slik fant vi banene som var ulovlig dumpet:

Doffin-søk og innsyn til kommuner:

I flere kommunale anbudsdokumenter stod det at kommuner ønsket at kunstgresset skulle kastes på deponi i Norge. Vi fant også navn på konkrete deponier som hadde mottatt kunstgress.

Lister fra kunstgressleverandør:

En aktør hevdet at det var en utbredt praksis at kunstgressbaner ble dumpet i naturen. Kilden ga oss også en liste over prosjekter i Nord-Norge som de hadde vært involvert i, der det ble mistenkt at flere av banene var dumpet. Vi ringte direkte til banenes kontaktpersoner for å verifisere informasjonen.

Lokalkunnskap:

TV 2s reporter i Nordland bidro med kilder og uvurderlig lokalkunnskap over lang tid. Slik fikk vi informasjon om baner som var dumpet som vi ikke hadde fått på annen måte.

TV 2 fortalte at Bodø kommune hadde dumpet gamle kunstgressbaner i et populært turområde, der miljøgifter kunne sive ut i grunnen. TV 2 dokumenterte også at kunstgressavfall var dumpet i naturen over hele landet, blant annet på Finnmarksvidda, i Bergen og utenfor Mandal. På et deponi i Haugesund ble det avverget brann da det begynte å ryke fra en nedgravd bane.

Sakene vakte kraftige reaksjoner og fikk Miljøministeren til å kalle kunstgress for en «skjult miljøbombe». Miljøministeren påla Miljødirektoratet full gjennomgang av regelverk og praksis.

7. Jakten på ASIE - en av Europas ledende kunstgressaktører

ASIE er en av Europas ledende aktører i kunstgressbransjen. De siste 15 årene har de hatt oppdrag for en lang rekke norske kommuner og fotballklubber, der de både legger og fjerner kunstgressbaner. Selskapet reklamerer med at de har miljøvennlige løsninger for å resirkulere. De har mottatt 1,6 millioner Euro i støtte fra EU for dette.

Hovedspørsmålet vårt var: Hva gjør ASIE med banene de fjerner i Norge?

Gjennom innsynsrundene hos kommunene hadde vi fått en rekke avfallssertifikater utstedt av selskapet. I flere av disse avfallssertifikatene ble det opplyst at kunstgresset skulle håndteres lokalt, gjenbrukes og resirkuleres. Men hva betydde det og hvor hadde det i så fall skjedd?

Vi fant ingen spor etter resirkuleringsfabrikk eller mottak som kunne bekrefte å ha tatt hånd om baner fra ASIE. Da vi spurte ASIE, svarte de ikke på dette. I de første samtale med selskapet i februar var de imidlertid åpne om at de videreselger brukte kunstgressbaner. De sa også at etterspørselen etter brukt kunstgress er stor i Øst-Europa og Afrika.

Etter hvert som vi stilte flere spørsmål, fikk vi færre svar. Til slutt ble vi kontaktet av deres advokatselskap som ønsket å håndtere kommunikasjonen.

Det eksisterte ingen offentlige lister over hvilke baner ASIE hadde fjernet i Norge og selskapet besvarte ikke spørsmål om dette. Vi måtte gå andre veier for å skaffe oss en oversikt.

7.1 Banesøk med Wayback og i sosiale medier

ASIE jobbet ofte som underleverandør for kunstgresselskapene som vinner kommunale anbudskonkurranser. Vi startet derfor med å kartlegge hvilke norske kunstgressleverandører som hadde brukt ASIE og tok utgangspunkt i de største aktørene – ProTurf, Norasonde/Norasport, PST og Unisport.

På selskapenes hjemmesider og Facebook-profiler fant vi prosjektlister over hvilke baner de hadde lagt og fjernet de siste to-tre årene. For å finne eldre prosjekter tilbake til 2014 brukte vi det digitale søkeverktøyet Wayback-machine. Her fant vi baner fra tidligere perioder.

Funnene ble systematisert i et Excel-skjema - som ble til en liste på rundt 150 kunstgressbaner som enten hadde blitt lagt eller skiftet ut. Deretter startet sortering og siling der vi ga banene fargekoder - baner som ASIE hadde håndtert markerte vi som røde.

A	B	C	D	E
Ulsteinvik 1	Hødd	Rehab	2018	Ut av Norge
Ulsteinvik 2	Hødd	Rehab	2018	Ut av Norge
Viking stadion	Stavanger	Nytt kunstgress		
Viking treningsbane	Stavanger	Nytt kunstgress		
Røren idrettspark	Eiker Kvik	Nytt kunstgress		
Elman stadion	Vuku idrettslag	Nytt kunstgress		
Kalbakken kunstgress	Oslo kommune	Rematch		ReMatch
Revetal kunstgress	HS-landskap, Vestfold	Nytt kunstgress		
Disen-banen	Oslo kommune			
Asker stadion	Asker skiklubb	ReMatch		ReMatch
Ås stadion	Ås kommune	Rehab	2018	Ut av Norge
Hålogalandshallen	Harstad	Rehab		Ut av Norge

7.2 Kryssjekke med ReMatch-liste og avfallssertifikat

Vi hadde allerede en oversikt over hvilke baner ReMatch hadde resirkulert.

Disse markerte vi med en grønn farge. ASIEs avfallssertifikater ga oss også banenavn - som vi markerte som røde.

7.3 Vaktmestermetoden

Etter gjennomgangen manglet vi opplysninger på rundt 50 baner. Disse fant vi da vi gjennomførte vi en omfattende ringerunde til alt fra vaktmestere, klubbledere og kommunale anleggssjefer.

Denne jobben ga oss til slutt en oversikt over hva som hadde skjedd med alle de 150 banene. Vi kunne koble ASIE til over 20 baner, og satt på opplysninger om at flere var transportert ut av Norge.

7.4 Slik fant vi ut at fabrikken til ASIE ikke eksisterte

I to av ASIEs avfallssertifikater sendt til norske kommuner, sto det at kunstgressbanene *var blitt* eller *skulle* resirkuleres på ASIES resirkuleringsfabrikk i landsbyen Põltsamaa i Estland.

TV 2 var i kontakt med Miljødirektoratet, NFF og flere norske kunstgressleverandører som alle var kjent med fabrikken. Men ingen hadde sett den.

TV 2 spurte ASIE om få besøke fabrikken flere ganger. De svarte via sitt advokatselskap at vi kunne lov, men kun dersom de fikk kontrollere hva vi kunne filme. Dette ønsket vi ikke. Slik fant vi informasjon om fabrikken i Põltsamaa:

Gjennom estiske selskapsregistre:

Viste at kun én tomt i Põltsamaa var registrert på ASIE. Dermed fikk vi adressen.

Gjennom estiske rettspapirer:

Disse viste at tomten først ble overtatt av ASIE mot slutten av 2017, altså flere år *etter* at ASIE først avfallshåndterte norske kunstgressbaner.

Gjennom estiske miljømyndigheter:

Vi spurte om hva slags virksomhet som har foregått på adressen, og fikk til svar:

«Her er det ikke blitt håndtert avfall i løpet av hele 2018».

Hva som har foregått der i 2019, visste de ikke.

Uanmeldt besøk i Estland:

To reportere og en fotograf reiste for å undersøke forholdene. En kontordame på ASIEs hovedkontor i Tallinn sa at fabrikken ikke var operativ ennå, men at den var under konstruksjon.

På adressen i Põltsamaa fant vi et halvtomt lagerbygg med knuste og gjenspikrede vinduer.

En nabo sa det knapt hadde skjedd noe der siden ASIE overtok bygget for noen år siden.

Gjennom et vindu fotograferte vi ubrukte maskiner innpakket i papp og plast. Det hang også salgspakater for kunstgress på den låste døren. Disse bildene ble viktig dokumentasjon.

7.5 Slik avslørte vi at reklamene til ASIE var manipulert

På egne nettsider og YouTube har ASIE reklamefilmer der de viser hvordan de resirkulerer kunstgressbaner og lager nye plastprodukter. Dette stemte ikke med våre funn, men hvordan bevise at videoene ikke var virkelige?

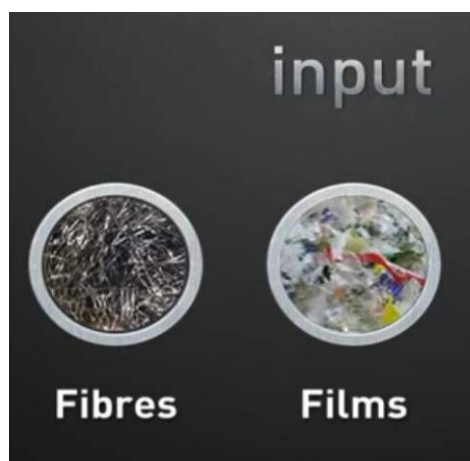
Klipp på YouTube:

Da vi studerte bildene vi hadde tatt i Põltsamaa så vi logoen på den ene maskinen - WIPA, en tysk maskinprodusent. På YouTube fant vi reklamefilmen til WIPA - en video som inneholdt noen av de samme klippene som var brukt i reklamefilmene til ASIE.

Ulike fonter og plansjer:

I begge selskapers videoer ble det brukt plansjer som forklarte hvilke materiale maskinene kunne håndtere. Plansjene var nesten identiske, men på ASIEs versjon var WIPAs «films» (tynn plastikk) erstattet med «turf» (kunstgress). Dessuten kunne kunne bokstaven «r» avsløre at det var brukt forskjellige fonter.

Original

Manipulert

Logoen på jakken:

På jakketn til en person på ASIEs video kunne vi se en logoen med navnet Plastrex. Et google-søk viste at Plastrex er et estisk plastresirkuleringselskap som også hadde også en YouTube-reklame - med de samme klippene som var brukt i ASIEs reklame.

TV 2 kontaktet både WIPA og Plastrex med informasjonen om at selskapenes videoklipp var brukt i ASIEs reklamevideo. Begge sa at ASIE hadde brukt klippene uten deres viten og samtykke.

Ekspertintervjuer:

WIPA oppga i samme dialog at deres maskiner i teorien *kunne* håndtere kunstgress og smelte det om til små plastklumper (agglomerering). Flere eksperter på plast mente imidlertid det nærmest var umulig å gjennomføre på grunn av en kunstgressbanes størrelse. Det ble som å mate flere tusen kvadratmeter gjennom en liten makuleringsmaskin, forklarte de.

7.6 Slik fant vi ASIEs ukjente kunstgresslagre

Vi ble fortalt av kilder at ASIE hadde flere lagre i Europa, deriblant i Norge, men de færreste visste hvor. Slik fant vi noen av dem:

Den avgjørende adressen:

Da vi gikk igjennom avfallsertifakene på nytt fant vi én adresse: Jølsenveien 26 på Lillestrøm. Da vi reiste dit fant vi store mengder gammelt kunstgress og gummigranulat lagret. Gjennom innsyn hos Fylkesmannen i Viken fikk vi vite at grunneier, Jølsen Miljøpark, ikke hadde tillatelser til å lagre kunstgress. Da vi konfronterte det norske selskapet sa de at Namsmannen var koblet inn og at ASIE var i ferd med å bli kastet ut.

Spaning og overvåkning:

ASIE hadde fått en utkastelsesordre og måtte flytte kunstgresset til et annet sted. Men hvor? Vi visste heller ikke når oppryddingen skulle starte. TV 2s fotograf spanet derfor på lageret jevnlig i flere måneder. En dag ble det stang inn da baltiske lastebiler ankom Jølsen og tok med kunstgresset. Vår fotograf fulgte etter transporten helt til de svingte inn på Øvre Romerike avfallsstasjon (ØRAS). Der ble det gamle kunstgresset lastet av. Vi kontaktet Fylkesmannen i Viken som kunne opplyse om at heller ikke ØRAS hadde de nødvendige tillatelsene til å oppbevare kunstgressavfall.

Innlegg på sosiale medier:

Gjennom ASIE-ansatte på sosiale medier fant vi adressen til flere lagre i Sverige. Vi oppdaget at de også hadde et lager i kroatisk hovedstaden Zagreb, som vi ved hjelp av lokale kilder fant adressen til.

På denne måten fikk vi bekreftet at ASIE hadde kunstgress lagret på flere lagre i ulike land.

8. Jakten på Bodø/Glimts treningsbane

Fra en kilde fikk vi tilgang til en interessant e-post sendt av ASIEs eier Raul Lattemägi, skrevet i 2017. I e-posten, sendt til en potensiell kjøper, kom det frem at ASIE ønsket å videregjelpe den gamle kunstgressbanen fra Nordlandshallen i Bodø, altså treningsbanen til Bodø/Glimt.

Lattemägi skrev at banen, inklusive kostnader for å legge den på ny, ville ha en prislapp på 1,3 millioner kroner. Han skrev også at banen lå på et lager i Zagreb og at gresset var av typen

«Edel Grass Future DS», og at banen var av veldig god kvalitet. Informasjon om gresstype ble senere sentralt for å finne ut hvor banen ble av.

Vi ba om innsyn hos Bodø kommune som eide Nordlandshallen og hadde byttet dekket i 2017. Vi fikk tilbudet og kontraktsdokumenter. Totalt skulle Bodø kommune betale 571.000 kroner for å ta opp og kaste den gamle banen. Jobben gikk til det norske selskapet ProTurf som valgte bruke ASIE som underleverandør. I kontrakten sto det at kunstgresset skulle fraktes til et lokalt deponi i Estland.

Det finnes mange ulike typer kunstgress. Etter en ringerunde fant vi selskapet som har hatt agenturet på «Edel Grass Future DS» i Norge. Vi ba selskapet gå igjennom hvor mange baner med denne typen som er skiftet ut i et gitt tidsrom. De ga oss navnet på to baner, og sa at den ene kunstgressmatten var gjenbrukt utenfor Kristiansand. Den andre var dekket fra Nordlandshallen i Bodø. De visste ikke hvor det var blitt av.

Det måtte være denne banen som ble forsøkt solgt fra et lager i Zagreb, men hvordan kunne vi bevise det?

8.1 Gjennomgang av tillatelser

Eksport av kunstgressavfall krever at man melder fra til Miljødirektoratet. Selskapet som står ansvarlig for transporten må også stille en økonomisk garanti. Vi ba derfor Miljødirektoratet om en liste over hvilke baner som var eksportert, og informasjon om hvilke selskaper som hadde og har hatt tillatelser til å frakte kunstgress ut av Norge. Miljødirektoratet hadde ingen registrerte grensepasseringer på ASIE. Men de kunne opplyse at ASIE ikke hadde tillatelse til å frakte kunstgress ut av Norge.

8.2 Gjennomgang av tollpapirer

TV 2 søkte om innsyn i tollpapirene fra Tolletaten, men fikk avslag. Gjennom kildearbeid fikk vi likevel tilgang til dokumentene fra annet hold. Tolldokumentene viste at ASIE hadde fraktet kunstgress ut av Norge. I flere tilfeller var gammelt kunstgress fortollet som en vare, og ikke avfall. Slik ble det unngått å betale dyre avfallsavgifter.

Eksportart	14 Deklarant/Representant nr. [redacted] 15 Avsender/Utførselsland	16 Kode avfallsland	17 Kode best.land	
	Skibotn 9143 SKIBOTN	16 Opprinnelsesland	17 Bestemmelsesland	
	18 Transportmidlets identitet og nasjonalitet ved avgang	19 Cont	20 Leveringsvilkår	
	21 Det aktive transportmidlets identitet og nasjonalitet	0	EXW OSLO	
22 Det aktive transportmidlets identitet og nasjonalitet	EE	22 Fakturert verdi og totalbeløp	23 Omvegringskurs	24 Transaksjonstype
25 Transportmåte ved grensen	26 Transportmåte innerlands	27 Lastested	28 Finansielle opplysninger og bankdata	
30			PROFORMA 6	20170718
29 Utpasseringsstøtsted	30 Varenes lagringssted			
3	1105 Helligskogen	X		
11 Koll og varebeskrivelse	Merker og nr.-Containernr., Antall og vektslag		32 Varepost nr.	33 Varenummer
	GB BRUKT KUNSTGRESS I RULLER	11	1	392690 98
	AK S	20		
	KK PK	20		
MV ADP	20			
			34 Kode oppr.land	35 Bruttovekt(kg)
			a b 99	20200
			37 PROSEDYRE	38 Nettovekt(kg)
				39 Kvoter

Dekket i Nordlandshallen ble byttet ut sommeren 2017. Ifølge Bodø kommune ble kunstgresset kjørt bort etter kort tid. Gjennom en kilde fikk vi tilgang til tolldokumentene til ASIEs grensepasseringer i den aktuelle perioden. Dokumentene viste tidspunktet trailerne passerte grensen og ga oss informasjon om lasten. Kunstgresset var fordelt i ti trailere, og vekten sto i tollpapirene. Slik kunne regne oss frem til en cirka-størrelse på banen som ble fraktet ut - en størrelse som samsvarte med banen i Nordlandshallen.

Tollpapirene avslørte at kunstgresset var feildeklart som en salgbar vare, og ikke som avfall. Kilden opplyste at ASIE hadde transportert minst ti baner på samme måte - altså mer enn hundre trailere med miljøfarlig avfall var fraktet ut av Norge på ulovlig vis.

8.3 Søk i sosiale medier

Vi søkte i kontoene til ASIE og selskapets ansatte på sosiale medier. En LinkedIn-post fra ASIEs kontaktperson i Kroatia, publisert i 2018, viste et bilde av en bane som installert i Zagreb, hos fotballklubben NK Devetka.

I posten hadde han også skrevet koordinater til banen, at gresset var av typen «Edel Grass Future DS» og at det tidligere hadde vært i en fotballhall i Norge. Men da TV 2 kontaktet ASIEs advokater, benektet de at det var kunstgresset fra Nordlandshallen.

8.4 Gjennomgang av bilder fra Bodø/Glimts kamper

En vanlig kunstgressbane er som regel oppmerket med hvite linjer. Men LinkedIn-bildene fra banen i Zagreb skilte seg ut med tydelige oransjegule striper. Søk i TV 2s gamle arkivbilder fra Bodø/Glimts treningskamper i Nordlandshallen, viste at også det gamle dekket hadde samme type oransjegule striper. Dette økte sannsynligheten for at det var samme bane. Vi bestemte oss derfor for å besøke banen i Zagreb.

TV 2 arkivbilde

Banen i Zagreb

8.5 Lab-testing av gresset i Zagreb

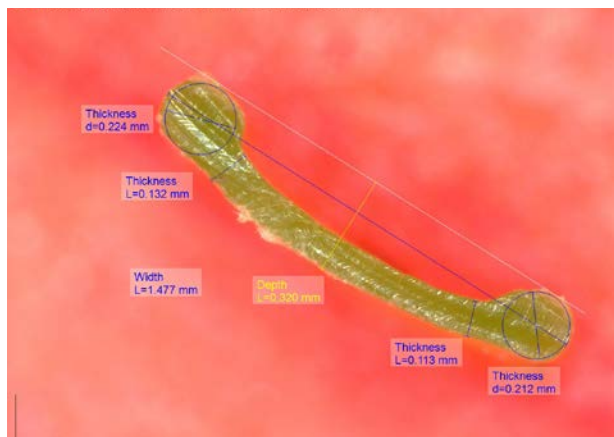
TV 2s reporter og fotograf dro til Zagreb og oppsøkte fotballklubben NK Devetka, der banen allerede hadde begynt å gå i oppløsning, kort tid etter den var lagt. Nøyaktig når den ble lagt er uvisst, men et historiesøk på Google Maps viser at det skjedde mellom mars og september i 2018 som var nok et tegn på at det kunne være samme bane.

Banen i Zagreb hadde de samme gule strekene som vi hadde sett på bilder. Men siden ASIE fortsatt nektet, trengte vi håndfaste bevis. For å fjerne all tvil, klippet vi av en liten bit av gressmatten i Zagreb og sendte det til analyse hos det FIFA-godkjente laboratoriet Sports Lab i England. Denne ble sammenlignet med gresstrå fra det gamle dekket gamle Nordlandshallen, som vi fant en gjenværende rest av i Bodø.

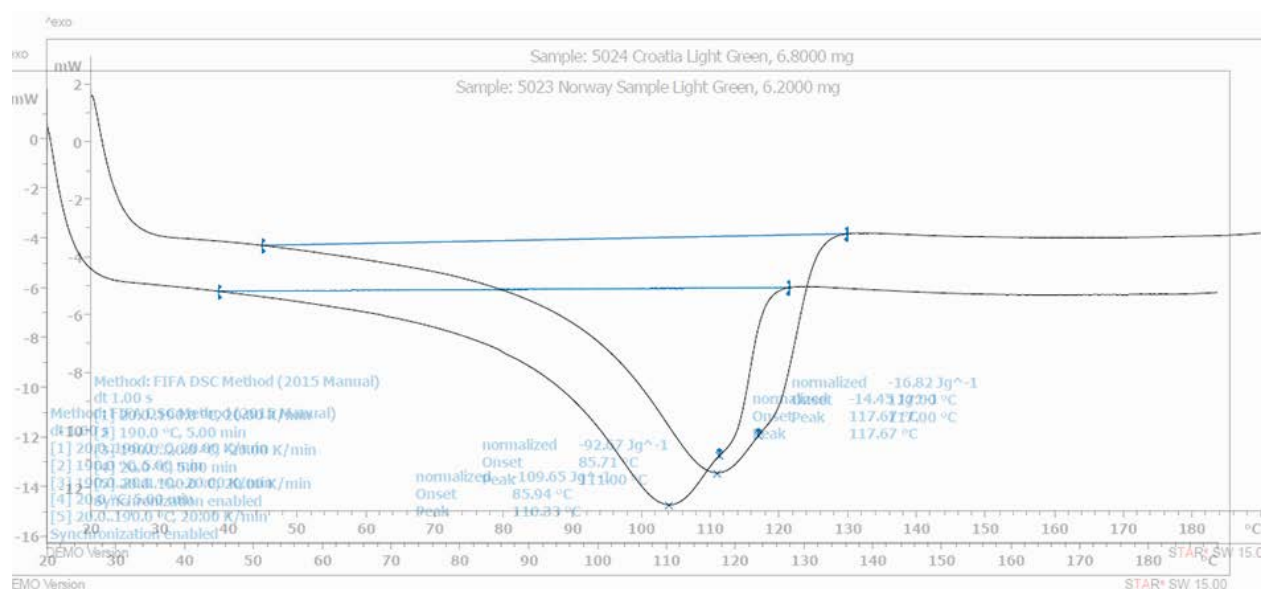
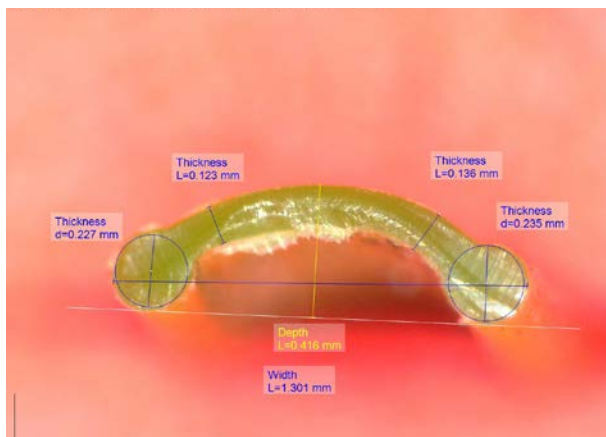

Resultatene fra Sports Lab viste en match mellom de to banene:

Sample Croatia

Sample Norway

Høsten 2019 publiserte TV 2 sakene knyttet til ulovlig eksport og videresalg av norsk kunstgressavfall i utlandet. Det skapte debatt om norske myndigheter lukket øynene for avfallsdumping i utlandet.

Avsløringene om Nordlandshallen spredte seg internasjonalt, og kort tid etterpå innrømmet ASIE til estisk media at de hadde videresolgt det gamle kunstgresset.

Bodø kommune, som betalte 571.000 kroner for at kunstgresset skulle kastes på forsvarlig måte, fikk før jul tilbakebetalt deler av summen. Mens ProTurf, som var hovedentreprenør, brøt samarbeidet med estlenderne.

9. Slik dokumenterte vi med kamera

Flere erfarne fotografer i TV 2 jobbet med prosjektet over tid. Sammen med dem la teamet en strategi for hvordan bruke stillbilder og video for å dokumentere sakene best mulig. Dette ble helt avgjørende for resultatet.

9.1 De viktigste fotometodene

Dronebilder for å telle:

I Dongen, en landsby i Nederland, ligger enorme mengder gammelt kunstgress. En dokumentar hevder selskapet TUF Recycling i Nederland hadde mottatt store summer fra kommuner og baneiere i Skandinavia for å resirkulere kunstgress. I stedet lå banene som et berg av søppel i naturen, mens innbyggerne i landsbyen kjempet for å bli kvitt det. Vi dro dit. Utfra dronebilder og manuell telling estimerte vi at det dreide seg om flere hundre gamle kunstgressbaner.

Overvåking av Jølsen:

Etter at vi fant et av ASIEs mellomlagre i Norge sjekket vi jevnlig om mengden avfall endret seg, eller om det skjedde andre typer endringer. Dette gjorde vi ved å bruke drone.

Sjekke terminlister:

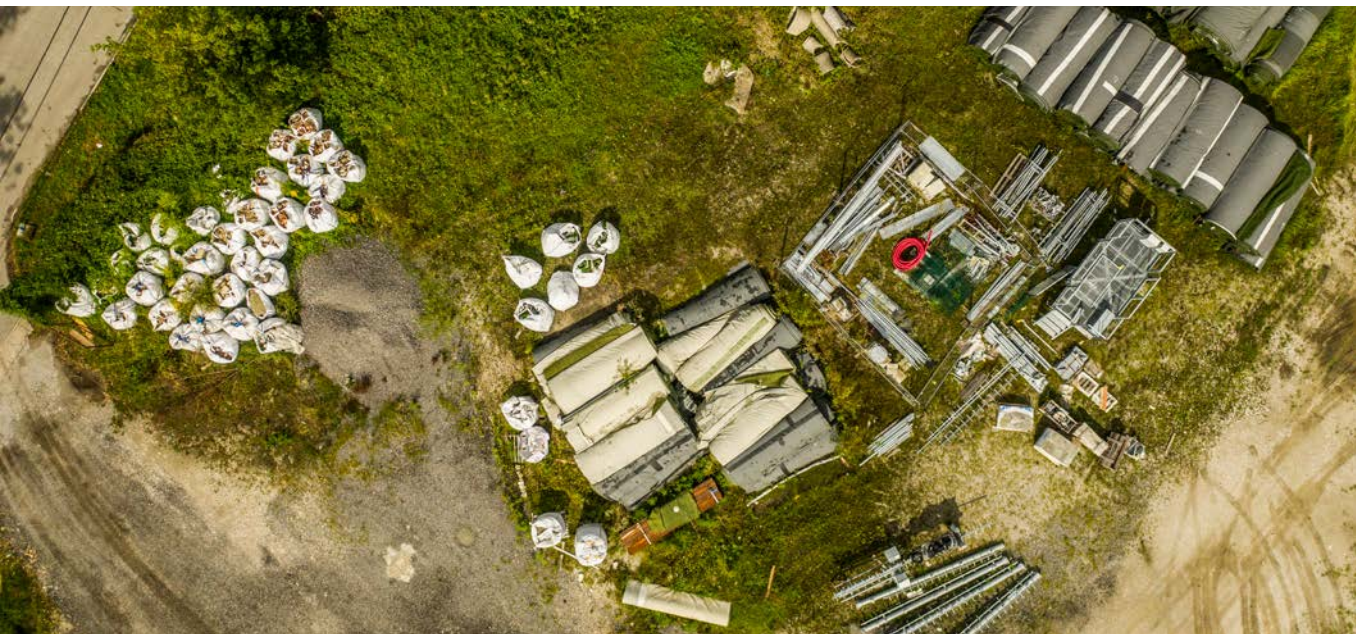
Vi trengte ferske bilder av baner som ble skiftet ut. Vi ba aktører om å få filme dette, men fikk aldri beskjed når det skjedde. Vi oppdaget at baner ble fjernet sent på kveld og natt. For å finne ut når banene skulle fjernes, studerte vi terminlister. Vi lette etter hull i kampprogrammet og snakket med naboer for å få dem til å tipse oss når noe skjedde. Det ga resultater. Fra avstand fotograferte vi når to baner ble skiftet ut, og hvordan kunstgresset ble rullet opp i enorme ruller.

Skjult kamera:

I løpet av prosjektet ble noen undersøkelser gjort med skjult kamera. Dette var avklart med ledere. Dette ble gjort fordi vi å få verifisert opplysninger uten å tilkjenne oss som journalister.

Fabrikken som var stengt:

Vi fant aldri skriftlig dokumentasjon på om fabrikken i Pöltsamaa var i drift eller ikke. Derfor ble bildene avgjørende bevis. Slik kunne vi vise et halvtomt lagerbygg i dårlig forfatning, som åpenbart ikke var i drift.

9.2 Effektiv logging av TV-opptak

Det er svært tidkrevende å logge/transkribere opptak, setning for setning, med tidskoder. Mye ble logget av reporterne og fotografene selv, men vi måtte effektivisere deler av arbeidet. Det lengste tv-intervjuet på nesten to timer på engelsk ble autologget via programmet Limecraft, som gjør tale om til tekst. I tillegg ble nyhetstekstere og egne loggere koblet på for deler av jobben. Alle loggene ble delt i OneNote.

10. Organisering, arbeidsflyt og utfordringer

Sportsjournalist Trine Melheim Næss startet undersøkelsene i februar 2019, og fikk deretter koblet på John Christian Lundstadsveen og Magnus Wikan i mai. De tre er en del av TV 2 Sportens satsing på undersøkende journalistikk. Roy Arne Salater ved TV 2s Bodø-kontor var også med i ulike faser av prosjektet.

I mai ble datajournalist Hannah Amanda Hansen fra Lab2 i TV 2 koblet på. Kun to av medarbeiderne i Lab2 - en leder og en nyansatt datajournalist - var på plass da kunstgressprosjektet tok til. Hannah kastet seg ut i krevende dataanalyser og koding like etter at hun hadde startet. Fra mai til oktober var prosjektet reportasjeledet av Anniken Hjertholm, leder for Lab2. Fra oktober overtok Kyrre Øvrebø, publiseringssjef i TV 2 Sporten, ansvaret.

Fotoredigerere Frode Sunde, Joachim Storvik, Robert Reinlund, Andreas Dahlmo, Jan Eivind Berthelsen og Daniel Sannum Lauten har også vært viktige brikker i prosjektet.

Kunstgressprosjektet spenner fra idrett til lokalpolitikk, eksport, forurensing og mulig svindel og kriminalitet, både i inn- og utland. Sakene har derfor hørt hjemme i både i nyhets- og sportsflater. Vegard Jansen Hagen (sportsredaktør) og Karianne Solbrække (nyhetsredaktør) har begge fulgt prosjektet.

For teamet var det krevende å havne midt mellom to avdelinger og to flater. På TV er en slik balansegang spesielt utfordrende, fordi lengde og form på innslagene er vidt forskjellig på sport og nyheter. Vi satset også på flere avsløringer som langlesinger. Ingrid Fredriksen ble derfor koblet på som coach i grave- og skriveprosessene inn mot høstens publiseringsløp, spesielt to langlessaker.

Arbeidet har primært vært organisert og systematisert i OneNote, minutt for minutt-kommunikasjon har foregått på Whatsapp med kjerneteamet. Programmeringsspråket brukt for dataarbeidet var Python. Kildekode og tabeller ble lagret og versjonert i Bitbucket.

Takk også til Mats Bauge, Marianne Virik, Tore Gloppen, Bjarte Trettenes, Odd Arne Hartvigsen, Kåre Breivik, Sigfinn Andersen, Kristine Malde Lende og Syver Storm-Furru for bidrag til prosjektet.

11. Konsekvenser

- På bakgrunn av TV 2s saker har den europeiske bransjeorganisasjonen for kunstgress, ETC, utformet en Code of Conduct. Dette er felles anbefalinger til alle aktører, som stiller minimumskrav til hvordan kunstgress skal håndteres.
- Klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V) uttalte at kunstgress er en «skjult miljøbombe» og krevde full gjennomgang av regelverket for hvordan kunstgress kastes i Norge. Han krevde også endringer i Miljødirektoratets rutiner for tilsyn.
- Bodø kommune har fjernet banene som lå dumpet i naturen. Avfallet ble sendt til Danmark.
- Oslo kommune har gjennomført en intern granskning av hva som har skjedd med 47 kunstgressbaner som er skiftet ut i kommunen.
- Miljødirektoratet har gjennomført tilsyn med Oslo kommunes håndtering av kunstgressavfall.
- Fylkesmannen i Viken førte i november tilsyn hos Øvre Romerike Avfallsselskap (ØRAS) som mellomlagerer kunstgress for ASIE. Her ble det avdekket at lagringen foregår uten tillatelse og bedriften ble bøtelagt.
- Alle veiledere som handler om kunstgress i Norge er gjennomgått av Miljødirektoratet etter direkte instruks fra Miljøministeren. I november gjennomførte Digitaliseringsdirektoratet (DIFI) en workshop som skal resultere i en detaljert veileder om hvordan kunstgressbaner skal håndteres når de kastes. Denne offentliggjøres i 2020.
- DIFI oppfordrer kommuner til å dele opp anbudsprosessen i to, der etablering av ny kunstgressbane og bortskaffelse av avfall, er separert.
- Bodø kommune har fått økonomisk kompensasjon fra kunstgressleverandøren ProTurf, etter at kunstgresset som skulle kastes ble videresolgt i Kroatia av underleverandøren ASIE.
- Selskapet Proturf har brutt samarbeidet med ASIE, og innført sporing på avfall de sender ut av landet. Også Unisport har brutt samarbeidet med ASIE.
- Hadsel kommune i Nordland skulle sende minst tre kunstgressbaner til Estland, men stanset dette etter TV 2s avsløringer.
- Kulturminister Trine Skei Grande vurderer om Kulturdepartementet skal kutte økonomisk støtte til kommuner og klubber som vil legge kunstgressbaner med granulat.
- I England blir det fra årsskiftet lagt inn et krav om resirkulering i den nasjonale rammeavtalen for utskiftning av kunstgress.
- ReMatch har gjennom sine advokater satt igang en prosess for å melde Norge og Estland inn til EU-kommisjonen for feiltolkning av de internasjonale reglene for grensetransport.

12. Vedlegg

12.1 Kildeliste

Denne informasjonen hentet vi i Norge og utlandet

Norge:

Kulturdepartementet - innsyn søknader om tilskudd/kunstgress

Kulturdepartementet - Anleggsregisteret

Miljø- og klimadepartementet - innsyn i regelverk, informasjon og eksport

Tollvesenet - informasjon om regelverk av kunstgresstransport

Miljødirektoratet - informasjon om gjeldende regelverk om avfallshåndtering av kunstgress

Norske kommuner - innsyn hos en lang rekke kommuner i alt fra anbudsprosesser rundt kunstgress til avfallssertifikater

Fylkesmenn - innsyn hos flere Fylkesmenn for info om tillatelser og regelverk

Norges fotballforbund - primært ved kontakt med Ole Myhrvold, anleggssjef

NTNU - Bjørn Aas, overingeniør

Geminor - gjenvinningselskap med lisens til å frakte kunstgress ut av Norge, som ga informasjon om transportprosesser og regelverk

En rekke kunstgressaktører, og avfallsdeponier og gjenvinningsstasjoner over hele landet.

Estland:

Det estiske miljødirektoratet - innsyn tillatelser mottak/lagring

Det estiske fotballforbundet - (aktører, tillatelser)

Estiske rettsdokument - om tomten i Põltsamaa

Det estiske patentkontoret - bekreftet at ASIE ikke har noen ingen registrerte patent på teknologi knyttet til plastgjenvinning eller resirkulering av kunstgress

Plastrex - produsent av terrassebord fra resirkulert plast

Toomas Randlo, næringslivsjournalist

Meelis Süld, journalist, nasjonal TV-stasjon og Err.ee

Danmark:

ReMatch ved leder Dennis Andersen

Tidligere samarbeidspartner av ASIE

12.1 Kildeliste forts.

Sverige:

JRAB - daglig leder ved selskapets avdeling i Vaggeryd

Nederland:

TUF - tidligere ansatt i selskapet

Journalist i lokalavisen Dongen Nieuws

Mark van Rijen, Dongen kommune

Roelof Bosma, dokumentarjournalist i Zembla

Tyskland:

WIPA - produsent av resirkuleringsmaskiner

Sveits:

AGROS - talsperson for å klarere eierforhold

Moneyhouse - for å kartlegge eierforhold og struktur i AGROS

Kroatia:

NK Devetka

Igor Gavranovic, aktør i bransjen

Andre lokale aktører i bransjen

England:

SportsLab - selskapet som gjennomførte labtesten av kunstgresset

Sam Wallace, The Guardian

EU:

Lucia Caudet og Victoria Von Hammerstein i EU-kommisjonen ga informasjon om pengestøtten til ASIE og på hvilket grunnlag den var gitt.

FIFA:

FIFA - Environmental Impact Study, Artificial Football Turf (2017)

12.2 Eksempel på avfallssertifikat

	<h1>CERTIFICATE</h1>
Project name and address:	Humbleby, Romsås, Oslo
Project number in database:	577
Recycler, contact:	Advanced Sports Installations Europe, martin@sportsinstallations.com
Partner in process, contact:	Norasondegruppen AS, Lars Woldheim, lars.sverre.woldheim@norasonde.no
Recycling process code/ period or date of works	
Rolling up artificial turf: 0100 / 01.10.2017	
Entire football field (3100 m ²) rolled up with infill materials inside in 4 m wide rolls.	
Infill material reclamation: 0200 / 2018-2019	
Infill material removed from the artificial turf at storage area and stored in big bags.	
Materials transportation: 0300 / 02.10.2017	
Artificial turf rolls with infill (215 600 kg) transported to storage area for infill reclamation (process code 0200).	
Artificial turf recycling at purification centre: 0500 / 2019	
Artificial turf crushed, dry-cleaned and agglomerated. The granulated agglomerate as result of agglomeration process sent to plastic industry as a raw material. Dust and waste particles treated as leftovers.	

Waste Handling Permit L.JÄ/330749 for artificial turf fields materials end of the lifetime management has been issued for ASIE by Environmental Board of Estonia.	
Raul Lättemägi Concept owner	Advanced Sports Installations Europe AS Betooni 15, 11415 Tallinn, Estonia
	

12.2 Full liste over alle publiseringer

Kunstgress digitalt

25. juni

Hvert år fjernes rundt 80 norske kunstgressbaner. Flere av dem ender opp i naturen
<https://www.tv2.no/a/10690574>

25. juni

Her er det gamle kunstgresset på Aspmyra lagt i naturen: – Dette er helt uforsvarlig
<https://www.tv2.no/a/10690562>

25. juni

Her er det gamle kunstgresset på Aspmyra lagt i naturen - video
<https://www.tv2.no/v/1467169/>

25. juni

Miljøvernministeren vil ta grep etter TV 2s kunstgressavsløring - video
<https://www.tv2.no/v/1467175/>

26. juni

Nedgravd kunstgress begynte å ryke – da gikk alarmen
<https://www.tv2.no/a/10690714>

26. juni

Over 70 trailerlass med kunstgress er «forsvunnet»
<https://www.tv2.no/a/10690648>

26. juni

Over 70 trailerlass med kunstgress er «forsvunnet» - video
<https://www.tv2.no/v/1467873/>

27. juni

Til dette berget av kunstgress er flere norske baner blitt sendt
<https://www.tv2.no/a/10692379>

27. juni

Til dette berget av kunstgress er flere norske baner blitt sendt - video
<https://www.tv2.no/v/1467873/>

22. juli

EU vil forby kunstgress fra 2022
<https://www.tv2.no/a/10735805>

23. juli

EU: – Ikke sant at vi vil forby kunstgress
<https://www.tv2.no/a/10739277>

27. juli

Obos-klubben har en helt spesiell kunstgressbane
<https://www.tv2.no/a/10743917>

29. juli

Ønsker miljøvennlig kunstgress. Føler seg motarbeidet av NFF
<https://www.tv2.no/a/10744539>

29. juli

Ønsker miljøvennlig kunstgress. Føler seg motarbeidet av NFF - video
<https://www.tv2.no/v/1478646/>

15. oktober

Kunstgressbløffen
<https://www.tv2.no/lab2/kunstgressbloffen/>

15.oktober

Landslagsnykommeren om Bodø-banen som ble solgt: – Den var helt elendig
<https://www.tv2.no/a/10912841>

16. oktober

Får ikke svar på hvor kunstgresset er blitt av: – Vi føler oss lurt
<https://www.tv2.no/a/10915603>

17. oktober

Innrømmer at Bodø-kunstgress havnet i Kroatia
<https://www.tv2.no/a/10922756>

18. oktober

TV 2 avslører: Over 20 kunstgressbaner er på avveie
<https://www.tv2.no/a/10924499>

18. oktober

TV 2 avslører: Over 20 kunstgressbaner er på avveie

18. oktober

Kommunen krever erstatning etter kunstgress-svindel
<https://www.tv2.no/a/10925105>

21. oktober

Varslet myndighetene om at norske baner ble solgt ulovlig til utlandet
<https://www.tv2.no/a/10930051>

21. oktober

Norge lukker øynene for avfallsdumping i utlandet
<https://www.tv2.no/a/10930484>

21. oktober

Norge lukker øynene for avfallsdumping i utlandet - video
<https://www.tv2.no/v/1506932/>

22. oktober

– Det gjør det vanskeligere å bli solgt til utlandet
<https://www.tv2.no/a/10934602>

23. oktober

Eliteserie-profilene totalt uenige

<https://www.tv2.no/a/10937778>

23. oktober

Eliteserie-profilene totalt uenige

<https://www.tv2.no/v/1507732/>

24. oktober

RBK-Bjørnebye om kunstgress: – Statsfinansiert miljøsvineri

<https://www.tv2.no/a/10938847?referral=tv2v>

24. oktober

RBK-Bjørnebye om kunstgress: – Statsfinansiert miljøsvineri

<https://www.tv2.no/v/1508072/>

26. oktober

Det har blitt stilt spørsmåltegn ved bruken av kunstgress i Norge

- les kronikken fra NFFs anleggsekspert.

<https://www.tv2.no/a/10943452>

28. oktober

Vraker kunstgress – får millionstøtte video

<https://www.tv2.no/v/1509346/>

29. oktober

Her har kunstgresset ligget i mange år: – Vi har ikke råd til å fjerne det

<https://www.tv2.no/a/10943464>

29. oktober

Fabrikken som var stengt

<https://www.tv2.no/spesialer/nyhetsspesialer/fabrikken-som-var-stengt>

30. oktober

Vraker kunstgress – får millionstøtte video

<https://www.tv2.no/a/10950415>

30. oktober

Vurderer å kutte millionstøtte til baner med gummigranulat

<https://www.tv2.no/a/10954227>

31. oktober

Sjokktall: 98 prosent av Eliteseriespillerne sier de får flest skader på kunstgress

<https://www.tv2.no/a/10956932>

1. november

Toppklubbene skal diskutere pengestøtte til gressbaner

<https://www.tv2.no/a/10959063>

KUNSTGRESSBLØFFEN

Kunstgress TV

25.06.2019, 21 Nyhetene

Gamle kunstgressbaner er en miljøbombe.

Dette synet, som kunstgrasbana i vakre Henningsvær, har blitt endel av det norske landskapet. Men no må alle dei over 1700 banene rundt om i landet, fulle av giftig gummi og plast skiftast ut i løpet av fem til 10 år. Kvar bane tilsvarar 1,4 millionar slike plastposar. Mange har allergihavna i naturen TV 2 kan no avdekke eit stort miljøproblem.

25.06.2019, Sportsnyhetene 21.25

Bodø er en av kommunene som har latt gleden av å gi gratis kunstgress gå utover miljøet

Bodø kommune har i mange år gitt bort kunstgressbaner helt gratis til lokale lag og foreninger. Det angrer kommunen på i dag. For da givergleden var som størst, var det ingen som tenkte på at kunstgress utgjør et miljøproblem.

26.06.2019, Nyhetskanalen 08-sending KunstgressOslo

26.06.2019, Nyhetskanalen 09-sending Bård Vegar Solhjell, Generalsekretær i WWF Norge gjest i studio i oslo

26.06.2019, KunstgrasNFF

Norges fotballforbund reagerer etter TV 2s avsløring om miljøfarlig kunstgress som blir dumpa i naturen. Nå etterlyser NFF tydeligere regler for hvordan kunstgressavfallet håndteres, og har ønsket en returordning.

26.06.2019, Nyhetene 18.30 Det ligger gamle kunstgress-matter over hele landet

Over heile Noreg ligg det gamle kunstgras-matter, og dette er ein alvorleg trussel for naturen, seier fleire miljøeksperter. I Bodø har kommunen levert gammalt kunstgras til eit deponi, men slike er ikkje lov å lagre utandørs. Mange stader herskar det no forvirring om kva ein skal gjere med kunstgraset, men i Bodø har kommunen rydda opp.

26.06.2019, Sportsnyhetene 18.50

Nå erkjenner Norges fotballforbund at utfordringene med å bli kvitt de oppbrukte banene ble ignorert

Vi starter med TV2s avsløringer om kunstgressavfallet som florerer i dette landet. I løpet av de siste 40 årene har vi fått 1700 kunstgressbaner i Norge. Nå erkjenner Norges fotballforbund at utfordringene med å bli kvitt de oppbrukte banene - ble ignorert.

26.06.2019, Nyhetene 21

Kommuner betalte selskap for resirkulering av kunstgressbaner, men de ble aldri resirkulert

Som TV 2 presenterte i går, er kunstgras i ferd med å bli eit veksande miljøproblem. Norske kommunar betalte for resirkulering til eit nederlandsk selskap, men resultatet blei Europas største gravplass for kunstgrasbaner.

26.06.2019,

Miljøministeren skjerper nå inn reglene for innsamling av kunstgress. Det kommer også nye regler for å unngå at gummikuler i kunstgresset ender i naturen.

22.07.2019, Sportsnyhetene 21.25

EU vurderer å forby såkalt mikroplast fra 2022

EU vurderer å forby såkalt mikroplast fra 2022,

KUNSTGRESSKANDALEN VOKSER

2 Nyhetene

21:00

og har sendt et reguleringsforslag ut til høring. Skulle forbudet tre i kraft vil det bety kroken på døra for kunstgressbaner slik vi kjenner dem i dag.

26.07.2019, Sportsnyhetene 21.25 **Flatås IL har vraket gummigranulat - men føler seg motarbeidet av Norges Fotballforbund**

Som TV 2 tidligere har fortalt, innfører EU trolig forbud mot gummigranulat i kunstgressbaner fra 2022. Men Norges Fotballforbund er overbevist om at gummigranulat er den mest miljøvennlige og beste løsningen. En klubb i Trondheim har møtt motstand fra NFF for deres valg om å vrake gummigranulatet.

15.10.2019, Nyhetene 18.30 **Kunstgressbløffen: Norsk kunstgressbane var spesialavfall, lagt på nytt i Kroatia**

Mange av landets 1700 kunstgrasbaner er i disse dager modne for utskifting - noko som igjen har ført til eit enormt miljøproblem. Bodø kommune betalte ein halv million kroner for å få fjerna kunstgraset som spesialavfall. TV2 fann bana igjen i Kroatia der ho var lagt ut på nytt.

15.10.2019, Sportsnyhetene 18.50 **Bodø/Glimts gamle kunstgress ble fraktet til Kroatia i steden for å resirkuleres**

I 1830 Nyhetene i kveld fortalte vi historien om en ødelagt kunstgressbane fra Bodø som skulle kastes - men som istedet endte opp i Zagreb, forsøkt solgt for et millionbeløp. Banen brukes nå av kroatisk barn. I følge landslagsspiller Mattias Normann er det stor risiko for skader.

16.10.2019, Nyhetskanalen 06-sending **HarstadSmugling**

TV 2 kunne i går avsløre at Bodø Glimts ødelagte kunstgress ble videresolgt i Kroatia. De samme aktørene lovet Harstad kommune

at deres gamle kunstgress skulle resirkuleres, men det skjedde aldri.

16.10.2019, Nyhetskanalen 08-sending **Cecilie Lind, næringspolitisk direktør, Avfall Norge, gjest i studio**

16.10.2019, Nyhetene 18.30 **Kunstgressbløffen: Ola Elvestuen mener kontrollen med ødelagt kunstgress må skjerpes**

Avsløringa om miljøfarlege norske kunstgrasbaner som er sendt ulovleg ut av landet har fått mange til å reagere. Klima- og miljøministeren meiner at kontrollen med ødelagt kunstgras no må skjerpast inn.

17.10.2019, Sportsnyhetene 21.25 **Gammelt kunstgress er i ferd med å bli en miljøbombe**

Gammelt kunstgress er i ferd med å bli en miljøbombe. Det har TV 2 vist gjennom flere reportasjer denne uka. Nå kan vi avsløre at aktører tjener millioner på å lure norske kommuner og fotballklubber når avfallet skal kastes.

18.10.2019, Sportsnyhetene 18.50 **Bodø kommune vil kreve kompensasjon av ProTurf - etter at gammel bane ble videresolgt til Kroatia**

20.10.2019, Sportsnyhetene 21.25 **NFF hevder at de har varslet myndighetene om lovbrudd rundt kunstgressbaner**

TV 2 avslørte tidligere denne uka at enorme mengder miljøfarlig kunstgress-avfall er på avveie. Norges fotballforbund har gjentatte ganger advart myndighetene om lovbrudd - men ingenting har skjedd.

22.10.2019, Nyhetskanalen 08-sending **KunstgressVarslingNK**

TV 2 avslørte tidligere denne uka at enorme mengder miljøfarlig kunstgress-avfall er på

KUNSTGRESS- DEBATTEN

avveie. Norges fotballforbund har gjentatte ganger advart myndighetene om lovbrudd - men ingenting har skjedd.

22.10.2019, Sportsnyhetene 21.25

Alexander Sørloth er kritisk til bruken av kunstgressbaner i Norge

TV 2 har den siste tida sett på miljøutfordringane rundt gamle kunstgrasbaner. Fleire norske utenlandsproffar ser også heilt andre negative sider ved underlaget: Alexander Sørloth meiner plastdekket er til hinder for eksport av norske spelarar.

22.10.2019, Sportsnyhetene 21.25

Alexander Sørloth er kritisk til bruken av kunstgressbaner i Norge - Reaksjoner

U21-landslagssjef, Leif Gunnar Smerud, som har trent både Martin Ødegaard, Kristoffer Ajer og fleire av Norges største stjerner, forstår kritikken. Men ser samtidig de positive sidene ved at naturgress er blitt erstattet rundt om i landet.

23.10.2019, Sportsnyhetene 18.50

Pål André Helland støtter kritikken av kunstgress

Fleire av Norges største fotballprofiler gikk i går ut med hard kritikk mot antall kunstgressbaner i Norge. I Eliteserien har hele elleve av seksten lag kunstgressbaner - og mens Viking-kaptein Zlatko Tripic mener det burde bli flere, rister Rosenborgs Pål André Helland på hodet.

23.10.2019, Sportsnyhetene 21.25

RBKGressUpdate

Kunstgras skapar splid i norsk fotball. I måra skal Rosenborg spele på naturgras borte i Europa, men av 16 Eliteseriebaner her heime har elleve av banene plast-underlag. Hemmande for norsk fotball, mener trønderane.

26.10.2019, Nyhetene 21

Plast fra kunstgressbaner - tilsvarende 30 millioner handleposer er på avveie.

TV 2 har i flere reportasjer vist hvordan kunstgresset ender på bruktmarkedet. Selskapet ASIE - som skal håndtere disse banene på vegne av norske kommuner hevder å gjøre det miljøvennlig. Men da vi dro til Estland for å sjekke - møtte vi en annen virkelighet.

26.10.2019, Nyhetene 21

Miljøbombe

Og flere andre steder i Norge hoper det seg opp kunstgress som ingen vedkjenner seg, eller kommunene har råd til å fjerne. Ett av disse stedene er Reine i Lofoten.

28.10.2019, Sportsnyhetene 18.50

Rosenborg ropar varsko om alle kunstgressbanene, men får ikke gehør hos Fotballforbundet

Kunstgrasandelen i norsk toppfotball aukar - sjølv dei beste grasmatter blir erstatta av kunstig dekke. Norges største klubb ropar varsko, men får ikkje gehør hos Fotballforbundet.

28.10.2019, Sportsnyhetene 21.25

I Nederland får toppklubber med naturgress millionstøtte gjennom et fond, nå vurderes det også i Norge

I Norge brer kunstgras om seg i toppfotballen - det er ikkje berre populært. I Nederland går dei andre vegen - og gir milliontilskot til klubbar som byttar til naturgras. Etter TV 2s avsløringar om problema knytta til kunstgras, Det kan bli ei løysing også her til lands.

30.10.2019, Sportsnyhetene 18.50
Staten vurderer å kutte all økonomisk pengestøtte til etablering av kunstgressbaner med gummigranulat

Staten vurderer å kutte all økonomisk pengestøtte til etablering av kunstgressbaner med gummigranulat. I dag får de som ønsker å gjøre dette støtte på opptil 2,2 millioner kroner gjennom tippemiddelordningen. På én bane ligger det rundt 5500 opphuggete bildekk. - og det er det store svinnet som har

ført til at kulturdepartementet vil ta grep. I morgen går høringsfristen om de nye retningslinjene om kunstgress ut.

31.10.2019, Sportsnyhetene 18.50
Eliteseriespillere opplever kunstgress som mer skadelig enn naturgress

En fersk spørreundersøkelse til Eliteseriespillere viser at 98% opplever kunstgress som mer skadelig enn naturgress. En av dem er Tore Reginiussen.

Sumo-dokumentar: Kunstgressbløffen

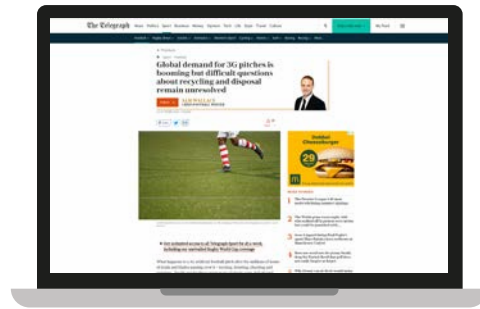
Kunstgresset var helsefarlig og skulle kastes

TV 2 fant Bodø/Glimts bane igjen på en idrettsplass i Kroatia
– videresolgt av en ledende aktør i det norske kunstgressmarkedet.

<https://sumo.tv2.no/programmer/fakta/kunstgressbloeffen-1505310.html?showPlayer=true>

Totalt saker digitalt til tv2.no	38
Totalt saker tv hovedsendinger sport + nyheter	24
Totalt antall saker eksklusivt nyhetskanalen	5
Gjesterigg Nyhetskanalen	3
Sumo dokumentar	1
<hr/>	
Saker digitalt + tv TV 2 + NK =	68

Kunstgress internasjonalt

24.10.2019

<https://www.telegraph.co.uk/football/2019/10/24/global-demand-3g-pitches-booming-difficult-questions-recycling/?fbclid=IwAR2SiSeTTWdD5ARyOOZcxcdQjuQ3hTNTY-6IO44260Y3Je5Nc7sDJ5wgbHA>

20.10.2019

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/otkrice-norveske-televizije-stetna-umjetna-trava-ilegalno-zavrila-u-hrvatskoj/2124130.aspx>

17.10.2019

<https://www.err.ee/992745/kunstmuru-taaskasutav-estli-firma-sattus-norras-skandaali-keskmesse>

21.10.2019

<https://www.fieldmanager.nl/article/31204/rel-in-noorwegen-gerecyclede-kunstgrasmatten-worden-doorverkocht?fbclid=IwAR3cvnxoX-Wmhr6cx7QCC5sPY-GqKLdskNMIEIyoecF-OX4rkY-BYnIc1fR0>

23.10.2019

https://www.bndestem.nl/home/bedrijf-dat-kunstgras-opruimt-bij-tuf-recycling-dongen-nu-zelf-in-opspraak~a2e972ea/?fbclid=IwAR2_SD4nFMM35y5XyJFSHnb7ZWkRWj1kdF-qFJhoPjqhqE8IYgM03aDDSPko&referrer=https://l.facebook.com/

04.11.2019

<https://www.err.ee/997606/kunstmurufirma-tehast-kontrollinud-inspektsioon-asi-tegevus-vas-tab-oigusaktidele>

09.11.2019

https://www.bndestem.nl/home/onderzoek-in-estland-naar-moederbedrijf-van-puinruimer-bij-tuf-recycling-in-dongen~a9caf32f/?fbclid=IwAR0V-840IyAqALDKHtr0b_zjrMuD-9PjWdLSM7fs1-fN7PXjubnFtJZLSnes

